

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΠΕΡΙ ΑΡΧΩΝ

**«Κατά ἀναμετάφρασιν εἰς τὴν ἐλληνικὴν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου
Ἰππολύτου Μιχαηλίδου ἐκ τῆς μεταφράσεως εἰς τὴν λατινικὴν
τοῦ Πρεσβυτέρου Τυραννίου Ρουφίνου, ἐπιμελεία
Ἀνδρέου Ν. Μιτσιδου, Δρος Θεολ., Δρος Φίλος., Λευκωσία 2004»**

Ἐνα ἀπὸ τὰ δογματικά συγγράμματα τοῦ Ὡριγένους (†254), τὸ ὁποῖο διασώθηκε ὡς τὶς μέρες μας καὶ αὐτό, βέβαια, ὄχι στὸ ἐλληνικὸ πρωτότυπο, εἶναι τὸ «Περὶ Ἀρχῶν». Δύο μεγάλα ἀποσπάσματα τοῦ ἔργου τούτου διασώθηκαν στὴ «Φιλοκαλία» τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Μικρότερα τεμάχια περιλήφθηκαν σὲ κείμενα ἄλλων συγγραφέων.

Τὸ ἔργο αὐτὸ γράφτηκε στὴν Ἀλεξάνδρεια, μεταξύ τῶν ἐτῶν 220 μ.Χ. καὶ 230 μ.Χ., καὶ ἀποτελεῖ τὴν πρώτη ἀπόπειρα συγγραφῆς συστηματικῆς χριστιανικῆς Δογματικῆς. Ὁ λόγος τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ ἐλληνικοῦ πρωτοτύπου εἶναι οἱ διενέξεις πού ἀναφύηκαν στὰ τέλη τοῦ 4ου μ.Χ. αἰῶνα γιὰ τὸν Ὡριγένη καὶ τὴ δογματικὴ του διδασκαλία. Ὁλόκληρο τὸ ἔργο κυκλοφόρησε τὸ 398 μ.Χ. σὲ ἐλεύθερη καὶ μάλιστα «αὐθαίρετη» μετάφραση στὴ λατινικὴ ἀπὸ τὸν πρεσβύτερο Ρουφῖνο, ὁ ὁποῖος, ὅπως ὁμολογεῖ στὸν πρόλογο τῆς μεταφράσεώς του, παρέλειψε ἢ μετέβαλε χωρία, τὰ ὁποῖα προσέκρουαν στὴ δογματικὴ διδασκαλία καὶ παρενέβαλε χωρία καὶ συμπληρώσεις ἀπὸ ἄλλα χωρία τοῦ Ὡριγένους. Πιστὴ μετάφραση τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Ὡριγένους διενήργησε ὁ ἅγιος Ἰερώνυμος, ἡ ὁποία ὅμως χάθηκε, ἐκτός ἀπὸ μερικὰ ἀποσπάσματα.

Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα βιβλία. Στὸ πρῶτο ὁ Ὡριγένης πραγματεύεται γιὰ τὸν Θεὸ καὶ τὸν κόσμον. Στὸ δεύτερο ἀσχολεῖται μὲ τὸν ὕλικό κόσμον καὶ μάλιστα τὸν ἄνθρωπον. Στὸ τρίτο ἀναφέρεται στὴ σχέση τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς τὴ θεότητα, εἰδικότερα,

στήν αὐτεξούσια ἁμαρτία, στήν ἀπολύτρωση καί στήν ἀποκατάσταση. Στό τέταρτο προβαίνει σέ ἀνακεφαλαίωση τῶν κυριότερων χριστιανικῶν διδασκαλιῶν, καί ἐξετάζει τή θεοπνευστία καί τήν ἐρμηνεία τῆς ᾽Αγίας Γραφῆς.

Ἀπό τή λατινική μετάφραση τοῦ πρεσβυτέρου *Ρουφίνου* ὁ λόγιος Κύπριος κληρικός Ἀρχιμανδρίτης *Ἰππόλυτος Μιχαηλίδης* (†1960) διενήργησε ἐλληνική ἀναμετάφραση τοῦ ἔργου τούτου τοῦ ᾽Ωριγένους. Ἡ ἀναμετάφραση παρέμεινε στά «κατάλοιπα» τοῦ Ἀρχιμ. *Ἰππ. Μιχαηλίδη*, ἐκτός ἀπό τήν ἀρχή, τήν ὁποία ὁ ἴδιος μπόρεσε νά δημοσιεύσει στή «Νέα Σιών», περιοδικό τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, τό ὁποῖο ὑπηρέτησε γιά πολλά χρόνια ἀπό διάφορες θέσεις.

Τό 2001 ἄρχισε ἡ δημοσίευση τῆς ἀναμεταφράσεως τοῦ ἀείμνηστου Ἀρχιμανδρίτη *Ἰππόλυτου Μιχαηλίδη*, ὡς παράρτημα στό περιοδικό τῆς Ἐκκλησίας μας «Ἀπόστολος Βαρνάβας», χάρη στόν συνάδελφο *Ἀνδρέα Ν. Μιτσίδη*, ὁ ὁποῖος διαδέχθηκε τόν Ἀρχιμ. *Ἰππ. Μιχαηλίδη* στή Διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ τούτου καί στόν ὁποῖο ὁ ἀείμν. συγγραφέας ἐμπιστεύθηκε τή διαφύλαξη τοῦ μή δημοσιευθέντος συγγραφικοῦ καί ἄλλου ἔργου του. Ἡ δημοσίευση τῆς ρηθείσης ἀναμεταφράσεως συνεχίστηκε καί ὁλοκληρώθηκε τό 2003.

Ἔτσι, τόν ἐπόμενο χρόνο, δηλ. τό 2004, ὁ Δρ. *Ἀνδρέας Ν. Μιτσίδης* προχώρησε, μέ προσωπική του ἐπιμέλεια, στήν ἔκδοση σ' ἓνα τόμο ὁλόκληρης τῆς ἀναμεταφράσεως ἀπό τόν Ἀρχιμανδρίτη *Ἰππόλυτο Μιχαηλίδη* τοῦ «Περί Ἀρχῶν» ἔργου τοῦ ᾽Ωριγένους. Πρόκειται γιά μία μνημειώδη ἔκδοση (διαστ. 17x24 ἐκ.), ἡ ὁποία καταλαμβάνει 390 σελίδες.

Ἡ παροῦσα ἔκδοση ἐπιγράφεται «᾽Ωριγένους, ΠΕΡΙ ΑΡΧΩΝ, κατὰ ἀναμετάφρασιν εἰς τήν ἐλληνικήν ὑπό τοῦ Ἀρχιμανδρίτου *Ἰππόλυτου Μιχαηλίδου* ἐκ τῆς μεταφράσεως εἰς τήν λατινικήν τοῦ Πρεσβυτέρου *Τυραννίου Ρουφίνου*, ἐπιμελεία *Ἀνδρέου Ν. Μιτσίδου*, Δρος Θεολ., Δρος Φίλος., Λευκωσία 2004.

Προτάσσεται σύντομος Πρόλογος τοῦ ἐπιμελητοῦ τῆς ἐκδόσεως Δρα *Ἀνδρέα Μιτσίδη* (σελ. 5-7). Στή συνέχεια (σελ. 9-39) παρατίθενται τά «Προλεγόμενα» τοῦ ἀείμνηστου Ἀρχιμανδρίτη *Ἰππόλυτου Μιχαηλίδη*. Πρόκειται γιά μία ἐκτενὴ ἐνημέρωση τοῦ ἀναγνώστου πάνω σέ θέματα, τά ὁποῖα τόν ἐνδιαφέρουν ἄμεσα, ὅπως εἶναι 1) ἡ σπουδαιότητα τοῦ «Περί Ἀρχῶν» συγγράμματος, 2) ἡ τοῦ Ρουφίνου μετάφραση τοῦ «Περί Ἀρχῶν», 3) ἡ σημασία τοῦ τίτλου τοῦ συγγράμματος, 4) τόπος καί χρόνος τῆς συγγραφῆς τοῦ «Περί Ἀρχῶν», 5) ἀφορ-

μή και σκοπός τῆς συγγραφῆς τοῦ «Περὶ Ἀρχῶν», 6) αποπλάνηση τοῦ Ὡριγένους καὶ αἰτία αὐτῆς, 7) πλάνες τοῦ Ὡριγένους, ἐπιρροή αὐτῶν γιὰ τὴν τύχη του καὶ κρίση γι' αὐτόν καὶ 8) διάταξη τοῦ περιεχομένου τοῦ «Περὶ Ἀρχῶν», συνοπτικά καὶ ἀναλυτικά, τρόπος ἐκθέσεως τῶν ζητημάτων καὶ ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου.

Ἀκολουθῶς ἐκτίθεται τοῦ μεταφράστου Ρουφίνου πρεσβυτέρου Πρόλογος στὰ «Περὶ Ἀρχῶν» βιβλία Ὡριγένους πρεσβυτέρου (σελ. 41-43).

Τοῦ «Περὶ Ἀρχῶν» συγγράμματός του ὁ Ὡριγένης προτάσσει σύντομη Εἰσαγωγή, στὴν ὁποία ἐξηγεῖ τοὺς λόγους, πού τὸν ὥθησαν στὴ συγγραφή τοῦ ἔργου τούτου. Ὡς τὴν ἐποχὴ τοῦ Ὡριγένους δέν εἶχαν διατυπωθεῖ μέ σαφήνεια καὶ ἀκρίβεια τὰ δόγματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἔτσι ὁ Ὡριγένης, ὅπως ἐξηγεῖ στὴν Εἰσαγωγή του, εἶχε τὴν πρόθεση νὰ διατυπώσῃ τίς Ἀρχές τοῦ Χριστιανισμοῦ πάνω σέ θεολογικά, κοσμολογικά, ἀνθρωπολογικά, σωτηριολογικά καὶ ἐσχατολογικά θέματα. Δυστυχῶς, ὅμως, ἡ καλὴ του πρόθεση δέν ἦταν ἀρκετὴ. Κατέληξε σέ ἀπόψεις, πού τὸν ἔφεραν σέ ἀντιπαράθεση μέ τὴν Ὁρθοδοξία. Ἀνεξάρτητα ἀπ' αὐτό, τὸ ἔργο τοῦτο παρουσιάζει μεγάλο ἐνδιαφέρον κι ἔχει ἰδιάζουσα σημασία γιὰ τὴν Ἱστορία τῶν Δογμάτων.

Ἡ ἀναμετάφραση στὴν ἐλληνικὴ τοῦ ἔργου τοῦ Ὡριγένους, ὅπως ἐγίνε ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο Ἀκριμανδρίτη Ἰππόλυτο Μιχαηλίδη δημοσιεύεται, κατὰ βιβλία καὶ κεφάλαια, στίς σελίδες 54 - 386 τῆς παρούσης ἐκδόσεως, στὸ τέλος τῆς ὁποίας παρατίθενται τὰ «Περιεχόμενα» (σελ. 387 - 389). Ἡ γλώσσα, στὴν ὁποία ἐγίνε ἡ ἀναμετάφραση, εἶναι ἡ ἐλληνικὴ ἀρχαῖζουσα, στὴν ὁποία συνήθως ἔγραφαν οἱ λόγιοι τῶν τελευταίων αἰώνων, καὶ μάλιστα οἱ τοῦ 19ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰώνα.

Χωρὶς καμμία δόση ὑπερβολῆς, θὰ λέγαμε ἀπερίφραστα, ὅτι πρόκειται γιὰ μία μοναδική στὸ εἶδος τῆς ἐκδοσης, δοθέντος, ὅτι μέχρι τώρα δέν εἶχαμε ὀλοκληρωμένο τὸ σύγγραμμα αὐτό τοῦ Ὡριγένους. Ὡστόσο, δέν ἰσχυρίζομαστε, ὅτι μέ τὴν ἀναμετάφραση τοῦ Ἀρχιμ. Ἰππολύτου Μιχαηλίδη ἐπιτεύχθηκε ἡ πλήρης ἀποκατάσταση τοῦ ἀπολεσθέντος καὶ μόνο μερικῶς στὴν ἐλληνικὴ διασωθέντος δογματικοῦ τούτου ἔργου τοῦ Ὡριγένους, ἐπειδὴ δέν ἀγνοοῦμε τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἐπίπονη αὐτὴ ἐργασία τοῦ Ἀρχιμ. Ἰππολύτου Μιχαηλίδη ἐγίνε ἀπὸ μία μετάφραση, ἡ ὁποία, ὅπως ὁ ἴδιος σημειώνει (σελ. 11), ὑπῆρξε «αὐθαίρετος».

Ἐχει, ὅμως, τή γραμματολογική, δογματική καί ἐρμηνευτική της ἀξία, διότι προέρχεται ἀπό τή γραφίδα ἑνός μεγάλου θεολόγου καί ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέα τοῦ 3ου μ.Χ. αἰώνα. Γί' αὐτό καί χαιρετίζουμε τήν ἐκδόσιν τοῦ ἔργου τούτου, ἔστω καί σέ ἀναμετάφραση, ἡ ὁποία ἀπό μόνη της κατατάσσει τόν Ἀρχιμανδρίτη *Ἰππόλυτο Μιχαηλίδη* στούς μεγάλους ὀρθοδόξους θεολόγους τοῦ περασμένου αἰώνα.

Χάρη στήν ἄριστη γλωσσική του κατάρτιση καί τή βαθειά θεολογική του παιδεία ὁ Ἀρχιμ. *Ἰππόλυτος Μιχαηλίδης*, ὅχι μόνο μέ ἐπιτυχία ἀναμετάφρασε στήν ἐλληνική, ἀπό τή λατινική μετάφραση τοῦ πρεσβυτέρου Ρουφίνου, τό ρηθέν σύγγραμμα τοῦ *Ὠριγένους*, ἀλλά καί προχώρησε στή συγγραφή τοῦ ἐγχειριδίου του «Δογματικόν Σύστημα τοῦ Ὠριγένους», τό ὁποῖο ἀποτελεῖ σημαντικό κλειδί στήν κατανόηση τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τοῦ μεγάλου ἀλεξανδρινοῦ θεολόγου τοῦ 3ου μ.Χ. αἰώνα.

Τόσο τό ὄνομα τοῦ σοφοῦ Ἀρχιμανδρίτου *Ἰππόλυτου Μιχαηλίδη*, ὅσο καί τοῦ συναδέλφου Δρα *Ἀνδρέα Ν. Μιτσίδη*, ὡς ἐπιμελητοῦ τῶν δύο αὐτῶν ἐκδόσεων, ἔχουν ἤδη διαπεράσει τά στενά ὅρια τῆς Κύπρου. Ἡ Ἐκκλησιαστική Γραμματολογία, ὁσάκις θά ἀναφέρεται ἐφεξῆς στόν *Ὠριγένη* καί στό ἔργο του «Περί Ἀρχῶν», θά μνημονεύει καί θά παραπέμπει στόν ἀείμνηστο Ἀρχιμανδρίτη *Ἰππόλυτο Μιχαηλίδη* καί στήν ἀπό μέρους τοῦ συναδέλφου Δρα *Ἀνδρέα Ν. Μιτσίδη* ἀναληφθεῖσα ἐπιμέλεια ἐκδόσεως τῶν δύο ἐργασιῶν τούτων. Ἡ προσφορά τους εἶναι ὄντως μεγάλης καί ἀνεκτίμητης ἐπιστημονικῆς ἀξίας. Καί τή δική τους θεολογική παιδεία ἀνέδειξαν καί τό ὄνομα τῆς Κύπρου ἐπάξια τίμησαν. Δέν θά ὑπάρχει πιά Θεολογική Σχολή, Ὁρθόδοξη καί ἑτερόδοξη, καθὼς καί Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη, πού δέν θά ἐνδιαφερθεῖ γιά τήν ἀπόκτηση αὐτοῦ τοῦ θησαυροῦ.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
Διδάκτωρ Θεολογίας